

Kenen biologiala ihmistutkimukseen?

■ Hannu V. Virtanen

Samuel Piha ja Markus J. Rintala kirjoittivat *Tieteessä tapahtuu*-lehdessä (3/2015) evoluutioteoreettisen näkökulman huomioimisen tärkeydestä ihmisen käyttäytymistä tutkivissa tieteissä. He ovat oikeilla jäljillä eikä heidän puheenvuorossakaan ole kritisoimisen aihetta. Sen sijaan on paikallaan pari sanaa itse biologisen ihmistutkimuksen nykytilasta.

Piha ja Rintala viittaavat sosiaalitieteiden standardimalliin. Varsinaista standardimallia ei tosin ole ollut olemassa. Sen sijaan on ollut suuri joukko koulukuntia, kuten marxilaiset, freudilaiset, jungilaiset, frommilaiset ym., unohtamatta 1980-luvun postmodernismia. Näiden kaikkien ei voida sanoa edustavan mielen *blank slate* -ajattelua, sillä esimerkiksi Freudin, Jungin ja kumppanien psykologiset mallit olettavat jonkinlaisen geneettisen hardwaren. Erityisesti Freud uskoi edustavansa darvinismia.

Mainittujen herrojen tulkinnat on nykytiedon mukaan helppo leimata virheellisiksi, mutta mikä on evoluutiopsykologian tai sosiobiologian laita? Edustavatko niiden tulkinnat lopullista totuutta? Ehkä ei. On muistettava, että kyseisten alojen metodit perustuvat pitkälti hypoteeseihin, ei evoluutioteoriaan sinänsä. Kullakin lajilla on omat lajityypilliset käyttäytymismuotonsa eikä yleisestä evoluutioteoriasta löydy yleispäteviä malleja selittämään kaikkien lajien kaikkia käyttäytymismuotoja. Erityisen ongelman muodostaa ihmislaji, jolla on huomattava määrä muilla lajeilla tuntemattomia adaptaatioita.

Evoluutiopsykologian hypoteesit näyttävät kuitenkin muodostuneen sellaisiksi lukkoonlyödyiksi totuuksiksi, jotka ainoastaan kelpaavat käytettäviksi ihmistutkimuksessa. Sellaisiksi ne muotoutuivat jo viimeistään 1990-luvun alussa. Kootut kliseet löytyvät tiivistetyssä muodossa Steven Pinkerin kirjassa *How the Mind*

Works. (Pinker on alun perin kielitieteilijä, mutta hän on korottanut itsensä kaikkien alojen asiantuntijaksi.)¹ Kyseiset totuudet ovat noista ajoista lähtien olleet kuin uskonnollisia aksioomia, joitten kyseenalaistaminen saa usein aikaan alatyylisen arvosteluryöpyyn.

Yhtenä esimerkkinä evoluutiopsykologian ”totuuksista” voisi mainita olettamuksen sodankäynnin geneettisyydestä. Sota on tämän totuuden mukaan miesten adaptiivista koalitiokäyttäytymistä, minkä päämääränä on naisten hankkiminen. Tätä näkökulmaa on esimerkiksi sodantutkija ja antropologi Douglas Fry kritisoinut eri foorumeilla nimenomaan evoluutioteoreettisin perustein.² Myös allekirjoittanut on osittain eri perustein todennut näkökulman heikkouden.³ Edellä mainittu dogmi on siis vain yksi monista ”kiveenhakatuista” totuuksista.

Arveluttavaa menetelmää edustaa myös biologisten mallien soveltaminen suoraan nyky-yhteiskuntaan. Pahimmillaan tästä voi seurata kehäpäätelmä tyyliin: kun kerran mehiläisillä on kuningattarensa, niin on luonnollista että myös ihmisillä on kuningas. Toisin sanoen tietyn mallin pätevyys tulisi testata ensin metsästäjäkeraäläjäkulttuureissa, mikä edustaa ihmiskunnan historian pisintä kulttuurivaihetta ja johon ihminen on evoluutiossaan adaptoitunut.

Kirjoittaja on filosofian lisensiaatti ja tietokirjailija.

- 1 Pinker, Steven: *How the Mind Works*, W. W. Norton & Company 1997.
- 2 Hänen kritiikkinsä esitetään perustellusti kirjassa: Fry, Douglas P. 2006. *The human potential for peace: an anthropological challenge to assumptions about war and violence*. Oxford University Press.
- 3 Sosiobiologisesta ja aiemmasta aggressio sodan syynä -keskustelusta kuvaus myös kirjassa Hannu V. Virtanen: *Jumalien synty. Dna:n, kulttuurievoluution ja uskonnon kolmiyhteinen historianselitys*. VS-kustannus 2014.